

סימן טז

חיוב שלושים ימי אבלות ודין י"ב חודש

[דינים בפני עצמם או המשך לימי אבלות השבעה]

חמי הר"ר אהרן יעקב קורנווסר ז"ל נלב"ע ביום ראשון בשבוע בשעת לילה מאוחרת, אור ליום שני, ז' תמוז תשס"ב. ההלוויה התקיימה בלום אנג'לס ביום שני אחר הצהריים, ז' תמוז. באותו יום, כשהארון יצא אל מחוץ לעיר החלה המשפחה לשבת שבעה בלום אנג'לס. המטוס יצא לארץ ישראל ביום שלישי בצהריים, והקבורה היתה ביום רביעי בהר המנוחות בירושלים. המשפחה קמה מהשבעה ביום ראשון בשבוע שלאחריו, היום השביעי לתחילת השבעה ביום שני. ואז נתעוררה השאלה לגבי קביעת מועד סיום ה"שלושים", האם **יום תחילת ישיבת השבעה**, יום שני, **הוא הקובע** - ואז סיום השלושים יהיה ביום שלישי ז' באב. או שמנין שלושים ימי האבלות מתחיל **ביום הקבורה**, יומיים לאחר מכן, ואז סיום השלושים ביום ט' באב. בשעת מעשה, פסקו כמה מרבני העיר שיש למנות מיום הקבורה, בהסתמך על המובא בספר פני ברוך (סימן לא סע' כ) ש"יום השלושים מונים מיום הקבורה", ושם הביא מקור לדבריו במש"כ הש"ך (יו"ד סימן תב ס"ק ה - ולהלן נדון בדבריו). וכך גם פסק בספר נטעי גבריאל (פרק לז אות א) "המנהג לעשות אזכרה ומסיבה בסוף שלושים לטובת הנפטר, **וחשבינן יום שלושים מהקבורה**", וציין כמקור לדבריו למש"כ בשו"ת רב פעלים (ח"א יו"ד סימן נא) שעיקר העליה ותיקון הנשמה מתחיל רק לאחר הקבורה. אולם מתוך עיון ובירור הסוגיה נראה שיש לדון רבות בשאלות הנ"ל, ואין הדברים פשוטים כלל ועיקר.

א. במסכת מועד קטן (כז, ב) מובא: "אל תבכו למת יותר מדאי ואל תנודו לו יותר מכשיעור, הא כיצד **שלשה** ימים לבכי, **ושבעה** להספד, **ושלושים** לגיהוץ ותספורת, מכאן ואילך אמר הקב"ה אי אתם רחמנים יותר ממני". וכן נפסק בטור ושו"ע (יו"ד סימן שצד סע' א) "אין מתקשין על המת יותר מדאי, וכל המתקשה עליו יותר מדאי על מת אחר הוא בוכה, אלא שלשה ימים לבכי, שבעה להספד, שלשים לתספורת ולגיהוץ". ומתבאר מתוך כך שיש בדיני האבלות שלושה זמנים: [א] ג' ימים ראשונים [ב] שבעה [ג] שלשים. [הזמן הרביעי הוא י"ב חודשי אבלות - הנהוגים על אב ואם בכמה דינים ואיסורים, כמובא בגמרא (מועד קטן כא, ב) ובשו"ע (סימן שפה סע' א) לענין שאלת שלום, וברמ"א (סימן שצ סע' ד) לענין תספורת]. ומאחר וקיים הבדל ברור בין דיני האבלות בימי השבעה ובשלושים, יש לחקור בעיקר גדרם של זמני האבלות האם זמנים אלו **הם מהות אחת** והמשך אחד של ניהוגי אבלות, אלא שבשלשת הימים הראשונים האבילות בשיא תוקפה, ואחר כך האבילות נחלשת ומיום שלישי ואילך אין לה תוקף של ימי בכי אלא של ימי

מספד כל שבעה, ולאחר מכן נחלשת עוד יותר, ומכלות השבעה ועד סוף השלושים יש בה **רק** ניהוגי אבלות לענין תספורת וגיהוץ. או שמא נאמר שגדר זמני האבילות אינם דרגות של אבילות אחת, אלא **כל דין אבילות הוא דין לעצמו** והוויות נפרדות של אבילות שאינן בנויות כחטיבה אחת, אלא כל זמן של אבלות הוא **סוג חדש של אבילות בפני עצמו**.

ומצאתי את יסוד החקירה בדברי הגרי"ד סולובייצ'יק המובאים בספר שיעורי הרב (עניני אבילות סימן יג) וכך כתב: "יש ספק הנוגע לעיקר אופי וגדר אבילות שלושים בכלל, האם היא אבילות בפני עצמה שאינה תלויה באבילות שבעה, או דילמא היא רק המשך ושיור מאבילות שבעה, שלאחר סיום ימי השבעה עדיין נשארים מקצת איסורי אבילות בתוקפם במשך ל"ו יום".

וכמובן שהנפקא מינה מחקירה זו הוא הנדון שבו אנו דנים, לפי הצד הראשון **שכל ימי האבלות הם חטיבה אחת**, אזי אבילות השבעה ואבילות השלושים מתחילות מאותה נקודת זמן. אך לפי הצד השני של החקירה, **שימי השבעה והשלושים הם גדרים נפרדים**, יתכן שאין חיוב להתחיל אותם מאותה נקודה, וגם אם ימי השבעה מתחילים מיום מסוים, אין זה מכריח שימי השלושים מתחילים מאותו יום, וכפי שיבואר להלן.

ב. והנה בגמרא (מועד קטן כז, ב) נאמר: "אמר ר' לוי, אבל שלשה ימים הראשונים יראה את עצמו כאילו חרב מונחת לו בין שתי ירכותיו, משלשה ועד שבעה כאילו מונחת לו כנגדו בקרן זווית, מכאן ואילך כאילו עוברת כנגדו בשוק". וכתבו שם התוספות (ד"ה מכאן) "מכאן ואילך כאילו עוברת כנגדו בשוק עד י"ב חודש. והכי איתא בירושלמי כל שבעה, החרב היא שלופה, עד שלושים היא רופפת, לאחר י"ב חודש היא חוזרת לתערה". ופשטות משמעות דברי הגמרא והירושלמי, שימי השבעה השלושים וי"ב חודש הם **מהות אחת** של אבילות, אלא שבימי השבעה מידת הדין מתוחה ביותר "כאילו חרב מונחת לו בין ירכותיו", ואחר כך היא מתרופפת - דהיינו **הכל חטיבה והמשך אחד**.

ויש להוסיף, שמאמר זה של חז"ל הובא כלשונו ברמב"ם (הלכות אבל פרק יג הלכה יב) ובשו"ע (יו"ד סימן שצד סע' ד), ומכאן נלמד שאם הרמב"ם והשו"ע שהם ספרי הלכה מעתיקים מאמר שלכאורה הוא דברי אגדה - הרי שיש בו גם **הוראה הלכתית**. ומלבד ההתעוררות לתשובה שעל האבל להתעורר ממה שקרה לו, וכפי שמסיים הרמב"ם "כל זה כדי להכין את עצמו לחזור ויעור משנתו, והרי הוא אומר (ירמיה ה, ג) הכיתה אותם ולא חלו", מכאן שצריך להקיץ ולחול" - יתכן שמאמר זה המובא בהלכה מלמד גם על מהותם של ימי האבלות, שהם חטיבה אחת של ימים שבהם מתוחה מידת הדין אשר מתרופפת מימי השבעה לשלושים ולאחר מכן בי"ב חודש, וגדר זה הוא **הלכה** לדיני האבלות לומר שימי השלושים הם המשכם של ימי השבעה, וכפי שנתבאר לעיל בצד הראשון של החקירה.

גם בספר גשר החיים (פרק כא אותיות ג-ד) מבואר שימי השבעה והשלושים הם המשך אחד של אבילות היורדת בתוקפה, וז"ל: "שבעת ימי האבילות (היינו ג' הימים ועוד ד' יום) הם הקבועים לכל דיני האבילות המנויים הלאה... דיני השלושים (היינו עוד כ"ג ימים נוספים לז' הימים בהם נהוג) עוד מקצת מדיני האבילות". משמע שימי השבעה והשלושים הם המשך אחד ומהות אחת.

וכאמור לעיל, אם דיני אבילות י"ב חודש ושלושים מהווה המשך לשבעת ימי האבלות, וכולם רצף אחד של ימי אבילות בדרגות פוחתות והולכות, הרי שמנין אבילות השלושים ושבעת ימי האבלות מתחילים באותו יום.

ואמנם הבה נעיין בדברי הפוסקים מאימתי מתחילים למנות את ימי השבעה, ולאחר מכן נדון במנין ימי השלושים התלוי בחקירה הנ"ל.

ג. הטור והשו"ע (יו"ד סימן שעה סע' א) פסקו: "מאימתי חל האבילות - **משנקבר** ונגמר סתימת הקבר בעפר **מיד מתחיל האבילות**". אולם תנאי נוסף נאמר בהלכה זו, כפי שכתב הטור: "במה דברים אמורים באותם שהולכים עם המת לבית הקברות, אבל אותם שאין הולכים עמו מיד כשיחזרו פניהם מן המטה מתחילין למנות". ומקור הדין בדברי הגמרא (מועד קטן כב, א) "אמר להו רבא לבני מחוזא אתון דלא אזליתו בתר ערסא [אתם שאינכם הולכים אחר המטה] מכי מהדריתו אפייכו מבבא דאבולא [משתחזרו משער החיצון של העיר] אתחילו מנוי". וכן נפסק בשו"ע: "**מי שדרכם לשלוח המת למדינה אחרת לקבורו ואינם יודעים מתי יקבר, מעת שיחזרו פניהם מללוות מתחילין למנות שבעה ושלושים** ומתחילין להתאבל, וההולכים עמו, מונים משיקבר. ואם גדול המשפחה הולך עמו, אף אלו שבכאן אינם מונים אלא משיקבר".

ולפי זה נהגו בני המשפחה שנשארו בלוס אנג'לס, שהתחילו לשבת שבעה ביום שני ז' תמוז, בשעה "שהחזירו פניהם מללוות את הנפטר" כשיצא הארון אל מחוץ לעיר. ומפשטות דברי השו"ע שמתחילין למנות "מעת שיחזרו פניהם מללוות מתחילין למנות שבעה ושלושים" יש מקום להבין שלגבי בני המשפחה שנשארו בלוס אנג'לס גם מנין ימי השלושים מתחיל משעה שהחזירו פניהם מללוות את הנפטר. ובנדון דידן, מיום המיתה - כך שסיום השלושים יהיה ביום שלישי ז' באב.

אך עדיין יש מקום עיון בלשון השו"ע "מי שדרכם לשלוח המת למדינה אחרת לקבורו ואינם יודעים מתי יקבר, מעת שיחזרו פניהם מללוות מתחילין למנות שבעה ושלושים" [ומקור לשון זה בדברי הרמב"ם הלכות אבילות פ"א ה"ה] - משמע שהסיבה למנין האבלות משעה שיחזרו פניהם ולא משעת הקבורה הוא, מכיון שאינם יודעים מתי יקבר. ולפי זה יתכן שאם אכן ידוע להם מתי נקבר המת, אינם מתחילים להתאבל משעה שיחזרו פניהם אלא משעת הקבורה.

ולמעשה, כן דעת הב"ח (שם) שכתב: "נראה שטעמם דכיון שאינם יודעים מתי יקבר אם כן אינם יודעים כשיסתם הגולל שיהיו מונים ממנו, ולפיכך מונים מיד משיחזרו פניהם, דלדידהו מחזי החזרת פניהם כסתימת הגולל, אבל בקרוב לעיר **דיודעים סתימת הגולל**, אין להם למנות אלא מסתימת הגולל". ומפורש בדבריו שעיקר תחילת האבלות תלוי בידיעה מתי תהיה הקבורה, ולכן במקום שאפשר לשער אימתי היתה הקבורה - כגון בעיר סמוכה, או בזמנינו, שבאמצעות הטלפון ניתן לדעת מייד מתי היתה הקבורה - אין לשבת שבעה מ"שהחזירו פניהם מללוות את הנפטר" אלא מזמן הקבורה.

אך בדברי פוסקים אחרים מצינו כי ההלכה שהשולחים מת למדינה אחרת מתאבלים משעשה שהחזירו פניהם ממנו איננה נובעת **בהכרח** מאי הידיעה מתי נקבר הנפטר. כן הכריע בשו"ת מהרש"ם (ח"ב סימן רס) וכתב שדברי הרמב"ם והשו"ע "ואינם יודעים מתי יקבר" לא נאמרו בדווקא, ומשום "אורחא דמילתא" נקט

לה. וכן דעת ערוך השלחן (סימן שעה סע' ח) שהוכיח מדברי הטור שאין לדייק את דברי הרמב"ם ולחלק בין אם יודע מתי יקבר או שאינו יודע "ודאי דלאו דווקא קאמרי, ואורחא דמילתא קאמרי דכשנקבר שלא במקומו נעלם מהם זמן הקבורה אבל לא לעיכובא".

ובערוך השלחן (יו"ד סימן שעה סע' ח) כתב שגם מלשון מרן בבית יוסף "משמע דזה אינו לעיכובא, דאל"כ למה לו לחלק בין הנקבר כן להנקבר בעיר אחרת, ליפליג בעיר אחרת גופה בין כשיודעים זמן הקבורה ובין כשאינם יודעים, אלא ודאי דלאו דווקא קאמרי, ואורחא דמילתא קאמרי דכשנקבר שלא במקומו נעלם מהם זמן הקבורה, אבל לא לעיכובא", וסיים: "ואולי גם הב"ח לא לעיכובא קאמרי, וצ"ע".

וכן נקט למעשה גם רבי משה פיינשטיין באגרות משה (יו"ד ח"ב סימן קע) שאפילו בזמנינו שהמציאות השתנתה, ויודעים על ידי הטלפון מתי היתה הקבורה - לא השתנה דין השו"ע, שהשולחים מת למדינה אחרת מתאבלים **משעשה שהחזירו פניהם ממנו** ולא משעת הקבורה. וכך כתב: "ובדבר המתים שמוליכין אותם לארץ ישראל והבנים נשארים בביתם, פשוט שנתחייבו באבילות תיכף כשהמטוס נסע עם המת שאז נחשב בהכרח חזרת פניהם". והוא מבאר שם בהרחבה מדוע "אין לדייק מלשון הרמב"ם והמחבר שכתבו ואינם יודעים מתי יקבר שמשמע דאם יודעים מתי יקבר כגון אלו המוליכים אותם לארץ ישראל שידוע בשעון מדויק מתי תהיה הקבורה וגם מודיעים בטלגרם ובטלפון, שלא יתחילו עד אחר הקבורה".

וכדברים אלו כתב רבי משה גם בתשובה אחרת (יו"ד ח"א סימן רנג) "נשאלתי מידידי הרה"ג ר' נפתלי קרליבך שליט"א במת קרובם במדינת בלגיה, ואחדים נסעו במטוס לשם להיות אצל הקבורה, ואחדים נשארו פה, והקבורה ידוע שלא תהיה עד שיבואו הנוסעים מכאן לשם, מאימתי מתחיל האבלות להקרובים שנשארו כאן. והשבתי דלענ"ד מתחילין אלו שבכאן להתאבל מיד כיון שלא יסעו לשם. ומה שבסימן שע"ה ביו"ד סעיף ב' איתא שמה שמתחילין למנות משעה שמחזירין פניהם שהוא באינם יודעים מתי יקבר, זה אינו משום דמדין ספק אבילות נידון כנקבר, **דהא עכ"פ יש איזה שעות שידוע שלא נקבר כפי האומד של אריכות הדרך**, אלא צ"ל שהיא **לשיעור להחשיב מקום רחוק** וכו', ומכאן למדינת בלגיה הוא מקום רחוק טובא ולא מצוי כלל שיסעו מכאן לשם להיות אצל הקבורה, ולכן אף להרמב"ם והשו"ע מתחילין אלו שבכאן למנות מיד". ומפורש בדבריו שענין הידיעה מתי נקבר המת ודאי אינו בדווקא, כי אם הכל היה תלוי בידיעה היאך התירו למנות אבלות מיד כשיסלקו פניהם ולא אמרו להמתין שיעור זמן מינימלי שבו לפי ההשערה יקח זמן הנסיעה עד הקבורה - אלא מוכח מכך שגדר האבלות הוא שמשעה שמחזירים פניהם מתיאשים ממנו וזהו השיעור להחשיב מקום רחוק.

וכן הורה למעשה הגרי"ש אלישיב, כמובא בספר ציוני הלכה (אבילות עמ' רל) "הקרובים הנשארים במקום הפטירה, מתחילים אבלות משעה שהחזירו פניהם מהמת, כלומר בשעה שהמת נעלם מעיניהם בשדה התעופה. ולמרות שבזמנינו יודעים מתי יקבר, שהרי מודיעים להם טלפונית מיד לאחר סתימת הגולל".

וכן כתב הגר"ע יוסף בספרו חזון עובדיה (אבילות ח"ב עמ' קד) "ומכל מקום הואיל ואף דבר זה לא נפיק מפלוגתא, ושכן מצינו בכמה דברים דאורחא דמילתא נקטי ולא לעיכובא. לכן אם התחילו להתאבל מיד לאחר שהחזירו פניהם מן המת, יצאו ידי חובתם, ואינם צריכים להוסיף ימים אחדים שעד שעת סתימת הגולל, דהלכה כדברי המיקל באבל".

נמצא איפוא, שבני המשפחה שנשארו בלוס אנג'לס שהתחילו לשבת שבעה ביום שני ז' תמוז, בשעה "שהחזירו פניהם מללוות את הנפטר" נהגו כהכרעת הפוסקים, שגם בשעה שידוע בוודאות מתי תהיה הקבורה, מתחילה האבלות משעה שיצא הארון מהעיר.

ד. ומעתה גם לענין מנין ימי השלושים, במושכל ראשון לשון השו"ע הוא: "מעת שיחזרו פניהם מללוות מתחילין למנות שבעה **ושלושים**", ומפורש **שתחילת ניהוג האבלות** בשעה שהחזירו פניהם מללוות את הנפטר קובע **גם לענין השלושים** - ולא שעת הקבורה. וכמבאר לעיל, דין זה נאמר גם בזמנינו.

ואם כן עלינו לברר מדוע הכריעו הרבנים שבני המשפחה ימנו שלושים יום **מהקבורה**, ולשם כך נבדוק את המקורות עליהם הסתמכו בהכרעתם, ונראה האם צדקו, או שמנין ימי השלושים **מהקבורה** לא נאמר לנידון השאלה שלנו, כאשר בני המשפחה התחילו את האבלות בשעה שהחזירו את פניהם מהמטה.

והנה בספר פני ברוך כתב ש"**יום השלושים מונים מיום הקבורה**", והביא מקור לדבריו במש"כ הש"ך (יו"ד סימן תב ס"ק ה). אך כדי להבין את דברי הש"ך, יש להקדים ולבאר על מה נסבו דבריו, והיינו ההלכה הפסוקה בשו"ע (יו"ד סימן תב סע' א) "מי שבאה לו שמועה שמת לו קרוב, אם בתוך ל' יום הגיעה השמועה, אפילו יום ל' עצמו, הרי זו שמועה קרובה וחייב לנהוג שבעה ימי אבלות מיום שהגיע השמועה וקורע ומונה ל' יום [ומוסיף הרמ"א: מיום השמיעה]. כללו של דבר, יום שמועתו הקרובה כיום הקבורה. ואם שמע מיום ל' ואילך, אינו צריך לנהוג אלא שעה אחת". ומבאר כי בדיני אבלות יש דין **שמועה קרובה** - דהיינו, כאשר שמע **בתוך שלושים ימי האבלות** שנפטר אדם שחייב להתאבל עליו, ואז **מחוייב לנהוג שבעה ושלושים מיום השמועה**. ויש דין **שמועה רחוקה** - דהיינו כאשר שמע **לאחר שלושים ימי האבלות** שנפטר אדם שחייב להתאבל עליו, ואז **מחוייב לנהוג באבלות רק שעה אחת**.

ומעתה יש לברר מה הדין באופן שהמיתה היתה ביום אחד והקבורה ביום אחר, האם חשבון **שלושים היום** הקובע אם השמועה נחשבת ל"קרובה" או "רחוקה" נקבע לפי יום המיתה או יום הקבורה. על כך הביא הש"ך הנ"ל (יו"ד סימן תב ס"ק ה) את דברי הב"ח והדרישה (יו"ד סימן שצט) בשם מהרש"ל: "היכא שמת ביום ראשון ונקבר ביום שני, אע"פ שהקרובים שהיו **אצל הקבורה מונים מיום הקבורה** כי אז היתה סתימת הגולל, מכל מקום אותם שלא היו אצל הקבורה ולא נודע להם שמת עד שהגיע יום שלושים מיום הקבורה אינם צריכים לנהוג אבילות, כיון דיום שמועה דידהו הוא יום ל"א מיום המיתה והוי ליה שמועה רחוקה, **דלגבי דין שמועה יום המיתה הוא העיקר**".

וכנראה ממש"כ הש"ך בתוך דבריו "שהקרובים שהיו אצל הקבורה מונים מיום הקבורה כי אז היתה סתימת הגולל", הסיק בספר פני ברוך שמונים את יום השלושים מיום הקבורה. אך עדיין אין בכך כל ראייה לנדון בו אנו עוסקים, ויתכן שדברים אלו נכונים רק למי **שהיה אצל הקבורה**, שמתחיל למנות שבעה ושלושים מאותו זמן. אך לגבי מי **שלא היה** בשעת הקבורה, כגון מי ששלח את מתו למקום אחר שמתחיל למנות את מנין השבעה משעה שהחזיר את פניו, בהחלט נראה שגם את מנין השלושים עליו להתחיל למנות מאותו יום שהתחיל לנהוג שבעה, דהיינו מעת החזרת הפנים, וכפשטות לשון השו"ע שהבאנו לעיל (סימן שעה סע' ב) שמעת שיחזרו פניהם מללוות "מתחילין למנות שבעה **ושלושים**".

ולכן בנדון דידן, בני המשפחה בלוס אנג'לס צריכים היו למנות את מנין השלושים מיום שהתחילו לשבת שבעה, ולפי זה יום השלושים יצא בז' אב, שלוששים יום אחר תחילת השבעה, ולא בט' אב, שלוששים יום אחר יום הקבורה.

ה. מקור נוסף להכרעת הרבנים לקבוע את יום השלושים מיום הקבורה [ולא מהחזרת פני המטה] היה דברי ספר נטעי גבראל (פרק לז אות א) שכתב: "המנהג לעשות הזכרה ומסיבה בסוף שלוששים לטובת הנפטר, וחשבינן יום שלוששים מהקבורה", וציין כמקור לדבריו למש"כ בשו"ת רב פעלים (ח"א יו"ד סימן נא) שעיקר העליה ותיקון הנשמה מתחיל רק לאחר הקבורה. אולם לאחר שנעיין בדבריו, כלל לא ברור שדבריו נוגעים לנדון דידן.

השאלה שנשאל בשו"ת רב פעלים היתה: "מי שנפטר ביום רביעי ונקבר ביום חמישי, **דוודאי חשבון השלושים** יום לתספורת ודיני האבילות הוא **נחשב מיום הקבורה**, והספק הוא לענין האזכרה, הלימוד ושאר מצוות צדקות וכיוצא הנהוגים לעשות ביום השלושים, האם נכון לעשותם ביום השלושים **מהפטירה**, או שגם זה יעשו ביום שלוששים **מהקבורה**."

בדברי תשובתו הרחב הרב פעלים בביאור הנימוקים [ברובם על פי הסוד] לציין את האזכרה ועשיית התיקון לנפטר שלוששים יום **מיום הקבורה**. והביא את דברי הרב המקובל בעל מעבר יבק (בשפת אמת מאמר ב פרק ב) שימי השלושים הם שלוששים מדרגות ומעלות שעל הנשמה לעלות בהם מיום ליום קודם שתזכה להיות צורה בצרור החיים, וטעם השלושים למתק הדינים שבשלושים מעלות אלו. ומתוך כך מסיק הרב פעלים שמנין ימי השלושים מתחיל ביום הקבורה ולא ביום הפטירה "כי ידוע דאין נעשה שום עליה ותיקון ומיתוק לנשמה כי אם עד אחר הקבורה כנודע".

ועוד הביא מדברי הזוהר הקדוש (פרשת ויקהל דף קצט, ב) שענין השלושים הוא מפני שיש באותם שלוששים יום הראשונים בחינת דין ומשפט לכל נשמה "כל אחד לפי מה שהוא ולא סגי בלאו הכי, ועל כן מתאבלין בהם הקרובים בגיהוץ ותספורת ושאר דברים, דעל ידי שסובלים צער בדברים אלו, בזה ממתקים הדין ומקילין המשפט מעל הנשמה, כמו ענין עיקר טעם האבילות של השבעה ימים, שהוא **שעל ידי סובלם צער האבילות מקילין צער הדין והמשפט על הנפטר**". ומסיים הרב פעלים: "ועל כן לפי דברי זוה"ק, צריך לחשוב שלוששים יום **מיום הקבורה**, ולכן בסיום שלהם מרבים תורה ומצוות לעשות סיוע לנשמת הנפטר כי הכל הולך אחר החיתום", עכ"ד.

והנה כשנדקדק על מה דן בשו"ת הרב פעלים, נראה כי נדון שאלתו היה באופן שימי השבעה והשלושים התחילו **בנקודת זמן אחת**, ובזה קבע שמנין השלושים תלוי ביום הקבורה ולא ביום הפטירה. אך במקרה שימי אבילות השבעה התחילו ביום אחד [כגון שאז החזירו פניהם מהנפטר] ואילו יום הקבורה הוא יומיים לאחר מכן - כגון נדון שאלתינו, יש לדון מה קובע לפי טעמיו של הרב פעלים.

כי לפי הטעם הראשון המתבאר בדבריו בשם המעבר יבק, שענין השלושים הוא כדי למתק הדינים מעל הנשמה כדי שתוכל לעלות בשלושים המעלות שעליה לעלות בכדי להיות צורה בצרור החיים – ודאי שתיקון זה כפי שכתב הרב פעלים תלוי אך ורק ביום הקבורה "כי ידוע דאין נעשה שום עליה ותיקון ומיתוק

לנשמה כי אם עד אחר הקבורה". ולפי זה גם אם ניהוג האבלות התחיל ביום שהחזירו פניהם מהמטה, כל זה לענין תחילת שבעת ימי האבלות, אך מנין שלושים ימי האבלות שמטרתם עלית הנשמה של הנפטר נקבע לפי **יום הקבורה** כי רק משעת הקבורה מתחיל תיקון ועליית נשמת הנפטר.

אולם לטעם השני שכתב הרב פעלים על פי דברי הזוהר שאבילות השלושים באה להמתיק הדין והמשפט שיש לכל נשמה בשלושים הימים הראשונים **על ידי שמתאבלים בהם הקרובים** בגיהוץ ותספורת ושאר דברים, ובצער האבלים מתמתקים הדין והמשפט מעל הנשמה - לטעם זה יש לומר שמאחר והאבלים התחילו לנהוג באבלות **לפני** הקבורה, כבר נגרמה על ידי צערם נחת רוח ועליה לנשמת הנפטר.

[ומכל מקום יתכן שגם לפי טעם זה כל התיקון באבלות הקרובים נעשה רק לאחר הקבורה, כפי שהביא הש"ך בנקודות הכסף (יו"ד סימן תב על הט"ז ס"ק ט) שהמשפט מתחיל מהקבורה, ולא לפני זה. ולפי זה בכל מקרה יש למנות שלושים יום רק מיום הקבורה].

ומעתה יש להעיר על מש"כ הנטעי גבריאלי ש"המנהג לעשות הזכרה ומסיבה בסוף שלושים לטובת הנפטר וחשבין יום השלושים מהקבורה, וכן הלימודים ונתינת הצדקה הנהוגים ביום השלושים חשבין מיום הקבורה" (ומקור דבריו בשו"ת רב פעלים הנ"ל) – כי יתכן ודברים אלו נכונים באופן שהקבורה ואבלות התחילו באותו יום, ורק הפטירה היתה ביום אחר, ובזה נפסק שהקובע הוא יום הקבורה ולא יום הפטירה, אבל כשהאבלות התחילה ביום אחד ואילו הקבורה היתה ביום אחר, יתכן שמנין השלושים גם נקבע לפי תחילת האבלות ולא מיום הקבורה, וכפי שהבאנו לעיל מסתימת השו"ע.

ואמנם ידידי הרב יהושע פלדשטיין מסר לי ששאל את הגאון רבי נסים קרליץ ראש כולל חזון איש בבני ברק את השאלה שאנו דנים בה, ופסק להלכה שצריכים למנות את השלושים **מיום תחילת השבעה** ולא מיום הקבורה.

ו. על כל פנים נמצאנו למדים מדברי הרב פעלים כי יתכן מצב שבו תחילת ימי האבלות השבעה הוא ביום אחד [משעה שהחזירו פניהם מהמטה] ואילו מנין השלושים יהיה מיום אחר [יום הקבורה].

ובזה שבים אנו לדון בחקירה שהבאנו בראשית דברינו בעיקר גדרם של זמני האבלות האם זמנים אלו **הם מהות אחת** והמשך אחד של ניהוגי אבלות, אלא שבשלשה הימים הראשונים האבילות בשיא תוקפה, ואחר כך האבלות נחלשת ומיום שלישי ואילך אין לה תוקף של ימי **בכי** אלא של ימי **מספד** כל שבעה, ולאחר מכן נחלשת עוד יותר, ומכלות השבעה ועד סוף השלושים יש בה רק ניהוגי אבלות לענין תספורת וגיהוץ. או שגדר זמני האבילות אינם דרגות של אבילות אחת, אלא **כל דין אבלות הוא דין לעצמו** והוויות נפרדות של אבילות שאינן בנויות כחטיבה אחת, וכל זמן של אבלות הוא **סוג חדש של אבילות בפני עצמו**. ולפי צד זה, **שימי השבעה והשלושים הם גדרים נפרדים**, יתכן שאין חיוב להתחיל אותם מאותה נקודה, וגם אם ימי השבעה מתחילים מיום מסוים, אין זה מוכרח שימי השלושים מתחילים מאותו יום. והיינו כמבואר עתה לפי דברי הרב פעלים, שיתכן מצב שבו תחילת ימי האבלות השבעה הוא ביום אחד - משעה שהחזירו פניהם מהמטה, ואילו מנין השלושים יהיה מיום אחר - יום הקבורה.

ואמנם לפי הצד הראשון **שכל ימי האבלות הם חטיבה אחת**, אין כל ספק שאבילות השבעה ואבילות השלושים מתחילות מאותה נקודת זמן. ואם ימי השבעה מתחילים מזמן שהחזירו פניהם מהמטה, ברור שגם ימי אבלות השלושים מתחילים באותו זמן, וכפי שהבאנו לעיל, כן פשטות משמעות לשון השו"ע.

ז. כאמור, יסוד החקירה נמצא גם בדברי הגרי"ד סולובייצ'יק המובאים בספר שיעורי הרב (עניני אבילות סימן יג).

ודבריו עסקו בביאור הסוגיה (מו"ק יט, ב) "בעי מיניה אביי מרבה קברו ברגל, עולה לו למנין שלוששים או אינו עולה לו למנין שלוששים [כשהקבורה היתה ברגל, האם הרגל מבטל את מנין השלושים או לא], למנין שבעה לא קמבעיא לי דלא נהגא מצות שבעה ברגל [פרש"י: "למנין שבעה לא קמבעיא לי, דודאי אינו עולה דודאי לא נהגא מצות שבעה ברגל דהא אינו אסור בנעילת הסנדל ואינו נוהג בכפיית המטה] כי קמבעיא לי למנין שלוששים דקא נהגא מצות שלוששים ברגל". פרש"י: "דהא ברגל נמי אסור בגיהוץ ובתספורת כשלשים"]. וביאר הגרי"ד: "ונראה לבאר, שאביי נסתפק לגבי שני ענינים: א' לגבי הא דאמרינן דהחלות שם ימי שמחה והחלות שם ימי אבל הם תרתי דסתרי, האם היינו דווקא ימי אבל של שבעה, או אף ימי אבל של שלוששים. והספק הב', אפילו אם נאמר דליכא תרתי דסתרי בין ימי שמחה של רגל וימי אבל של שלוששים, מכל מקום יש לעיין האם אפשר להתחיל מנין ימי השלושים לפני מנין שבעה או לא".

ובתוספת ביאור כתב הגרי"ד: "ונראה שספק הב' נוגע לעיקר אופי וגדר אבילות שלוששים בכלל, האם היא אבילות בפני עצמה שאינה תלויה באבילות שבעה, או דילמא היא רק המשך ושיור מאבילות שבעה, שלאחר סיום ימי השבעה עדיין נשארים מקצת איסורי אבילות בתוקפם במשך ל' יום".

והביא הגרי"ד ראייה לכך שגדר **שלושים ימי אבלות** הוא **דין בפני עצמו** ולא תלוי בדין השבעה: "וממאי דקיימא לן בשו"ע (סימן שצט סע' ב) שרגל עולה לו למנין שלוששים אפילו אם קבר את מתו ברגל, משמע שאבילות שלוששים היא אבילות בפני עצמה, ומשום הכי אין מנינה תלוי במנין שבעה", ע"כ דברי הגרי"ד. ובהערה הוסיף הרב צבי שכטר שהספק האם אפשר להתחיל ימי שלוששים לפני ימי שבעה מפורש בירושלמי (מו"ק פרק ג הלכה ה) "ר' לעזר הורי לשמעון בר בא, הרגל עולה למנין שלוששים, א"ר יוסי אשכחן תלתין קודמין לשבעה" [ובפירוש פני משה שהביא ב' פירושים בדברי ר' יוסי אי בתמיה קאמר או בניחותא קאמר]. ואמנם לפי דבריו שאין דין אבלות שלוששים קשור לדין אבלות שבעה, נמצא שקיימת אפשרות להתחלת ימי השבעה ביום אחד [כגון החזרת פנים מהמטה], בעוד שהתחלת השבעה תהיה מיום אחר [יום הקבורה].

ובספר מנחת שלמה (מועד קטן, דף יט, א) כתב לתלות חקירה זו בנדון האם אבילות היא **מדרבנן** או **מדאורייתא**: "ובשלמא למאן דאמר אבילות מדרבנן, אפשר דתקנה דרבנן היא שרגל מוריד רק חדא דרגא, אבל למאן דאמר אבילות מדאורייתא צ"ע מאי טעמא כשבטלה אבילות שבעה לא בטלה גם אבילות שלשים". וכתב לבאר: "ונראה דאין הכי נמי, מן התורה רגל מבטל גם אבילות שלוששים, ומה שעדיין חייב באבילות שלוששים הוא רק מדרבנן. ויתכן דבכל אבילות דעלמא לא חל אבילות שלוששים עד גמר אבילות שבעה, ומה שאסור בגיהוץ ותספורת בתוך שבעה אין זה מחמת אבילות דשלושים, אלא הו"ל מדין אבילות של שבעה דאיהו גם כן אסור בגיהוץ ותספורת, ולאחר שכלה האבילות שבעה, מתחילה אבילות חדשה

והיא אבילות שלושים. וכיון שכן כל שהרגל פגע באבילות שבעה, לא פגע באבילות שלושים כלל, ולכן לא בטלה אבילות שלושים. וצריך לומר לפי זה, דמה שנקרא אבילות שלושים ולא "כ"ג יום", היינו מפני **שלמעשה האבילות היא שלושים יום**, אבל באמת **הדין שלושים אינו נוהג אלא כ"ג יום**, דמתחיל אחר גמר אבילות שבעה".

ח. ויתכן כי יש לתלות את עומק החקירה האם דין אבילות שלושים הוא **דין בפני עצמו** או **המשך דין אבילות שבעה** - בשורש הלימוד המבואר בדברי חז"ל, מהו המקור לנהוג אבילות שלושים יום.

בגמרא (מועד קטן יט, ב) נלמד איסור תספורת שלושים יום באבילות מדין תגלחת נזיר: "שלושים יום מנלן, יליף פרע פרע מנזיר, כתיב הכא ראשיכם על תפרעו, וכתוב התם גדל פרע שער ראשו, מה להלן שלושים, אף כאן שלושים". והראב"ד (בהשגותיו על הרמב"ם בהלכות אבל פרק ו הלכה א) הביא פסוק זה כמקור לכל דיני השלושים ולא רק לתספורת. ואילו הרמב"ם (שם) למד את דיני אבילות שלושים מפסוק אחר: "ומנין סמכו חכמים לשלושים יום, שנאמר ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים, מכלל שהאבל מצטער כל שלושים יום".

וכעין דברי הרמב"ם שיסוד שלושים ימי האבילות הוא בכי, מובא גם בברייתא במסכת שמחות (פרק ז) אך המקור לכך הוא מימי האבל על משה רבנו, וז"ל: "כיצד לאיבול שנאמר **ויבכו** בני ישראל את משה בערבות מואב **שלושים יום**". וכעין זה מובא גם בירושלמי (מועד קטן פרק ג הלכה ה) "ויתמו ימי **בכי** אבל משה, ימי שבעה בכי שנים **אבל שלושים**, ואית דמחלפין ימי שני בכי שבעה **אבל שלושים**".

ומעתה יתכן שלשיטת הרמב"ם שיסוד אבילות שלושים הוא ה"**בכי**", כלשון הכתוב "**ובכתה** את אביה", חייב דין אבילות דשלושים להתחיל מתחילת ימי הבכי דהיינו מתחילת מנין השבעה. ולפי זה בנדון דידן, כשהתחילו ימי האבל והבכי מעת חזרת הפנים מהמטה, גם מנין ימי השלושים מתחיל מאותה שעה.

אך לשיטת הראב"ד שדין אבילות שלושים נלמד מתגלחת שערות ראשו בנזיר, יתכן שגדר אבילות שלושים הוא **דין נפרד** שנלמד מנזיר שבנוסף לפעולת הבכי יש דין לנהוג גידול פרע בראש, דהיינו לעשות **מעשה חיצוני** נוסף על **הצער והבכי** של אבילות השבעה שעיקרה אבילות בלב. ולפי זה יש מקום להבין שההנהגה של **מעשה אבילות חיצוני** של גידול השערות פרע, מתחילה לאחר **מעשה חיצוני** כמעשה הקבורה.

ויש להוסיף בעיקר הדברים - מהו גדר האבילות של ימי השלושים, ממש"כ הרב אהרן ליכטנשטיין בספר כתונת יוסף (עמוד תמא) בשם חותנו הגרי"ד סולוביצקי, מדוע רגל עולה למנין שלושים ואינו עולה למנין שבעה, וז"ל: "מהלך מו"ר הגרי"ד זצ"ל בהסבר אבילות קנה מזמן שביתה בעולם התורה. תורף דבריו שיש בה אמנם ניהוגי מצוה בקום ועשה ובשב ואל תעשה הנדרשים, אמנם **הקיום במהותו אינו אלא בלב**, ומתמצה בהרגשה פנימית ומימד חויתי. ומשום כך יש תרתי דסתרי בין אבילות לרגל, מפני שאף שאין ניגוד הכרחי ברמת ההתנהגות של האבל, ברור שיש כאן התנגשות רגשית. בהקשר זה עמד הרב זצ"ל על העובדה שאין סתירה כזו קיימת בין **רגל** לאבילות שלושים, שהרי קיימא לן כי רגל עולה למנין שלושים, והטעים שהתירוץ פשוט, **אבילות דשלושים חלוקה מאבילות שבעה**. באבילות שבעה נאמרה **חלות קיום אבילות שבלב** המופקעת ברגל, אך באבילות שלושים אין שום קיום אבילות רק **איסורי אבל** ביחס לחמשה

דברים שנאסרו, ברם אין כאן ענין של קיום אלא של איסור. לפיכך נוהג הוא ברגל כל אותם הדברים שאינם מבטלים את הכיבוד והעונג של רגל, ואם אך נוהג הרי מונה שלושים גם ברגל" [ענין זה מובא בהרחבה בספרו של הגרי"ד שיעורים לזכר אבא מארי ח"ב עמ' קצב].

ובזה הסביר הרב ליכטנשטיין את השוני שבהגדרת ימי השלושים לרמב"ם ולראב"ד "שלפי הרמב"ם והברייתא, מה שילפינן האסמכתא הינה מבכי, והוא הרי מתמקד בקיום שבלב". וכפי שנתבאר, לפי צד זה חיוב השבעה והשלושים הם כחטיבה אחת. ומסיים הרב ליכטנשטיין: "ואילו לראב"ד והירושלמי יתכן להסביר על דרך הרב זצ"ל שהאבל בו מדובר היינו ניהוג ומעשה אבילות חיצוני שאינו מושרש ביסודו בקיום שבלב". וכפי שנתבאר, לפי צד זה חיוב השבעה והשלושים אינם כחטיבה אחת.

ט. בענין קביעות יום השנה (יארצייט) בשנה הראשונה, מצינו מחלוקת גדולה בין הפוסקים. הט"ז (סי' תב ס"ק ט) הביא בשם המשאת בנימין שדברי הרמ"א בשו"ע (שם) שנוהגים להתענות בתענית יארצייט **ביום המיתה** נאמרו דוקא מהשנה השניה ואילך, אך בשנה הראשונה עושים את היארצייט **ביום הקבורה** ולא ביום המיתה "דאם לא כן לפעמים לא יושלים אבילות של י"ב חודש וכו' **דהאבילות מתחיל מיום הקבורה**". והט"ז עצמו חלק על המשאת בנימין וכתב: "ולא אאמין שיצאו דברים אלו מי אותו צדיק, דודאי לא מונה שום אדם י"ב חודש רק **מיום המיתה**, דאטו מי שלא שמע שמת אביו עד חצי שנה ודאי לא ימנה רק חצי שנה באבילות, דמ"ש (בסימן שצד) דכל אותה שנה הדין מתוח היינו **מן מיתת המת**". ודעת הש"ך בנקודות הכסף שהיארצייט הראשון נקבע **ביום הקבורה** ומאידך כתב הש"ך (ס"ק י) שהקובע הוא **יום המיתה**.

ובמשנה ברורה (סי' תקסח ס"ק מד) הביא את שתי הדעות: "ואפילו בשנה ראשונה שהאבילות של יב"ח מתחלת מיום הקבורה אפילו הכי יא"צ הוא **ביום המיתה**, ולא מיבעי אם יום הקבורה היה למחרת יום המיתה דאז נשלם הי"ב חודש של אבילות גם כן ביום המיתה עצמה, אלא אפילו היה יום הקבורה שנים או ג' ימים אחר יום המיתה, דאז נמשך האבילות י"ב חודש אחר יום המיתה, מכל מקום **היא"צ לעולם ביום המיתה קבעין**. ויש אומרים דבזה שיום הקבורה נמשך איזה ימים לאחר יום המיתה קבעין היא"צ בשנה ראשונה גם כן **ביום הקבורה** אבל בשאר השנים לכו"ע יקבע ביום המיתה".

ומן הראוי לציין כי בשו"ת רב פעלים (יו"ד סי' נא - המובא לעיל ה) כתב וז"ל: "לענין **תשלום השנה של י"ב חודש**, נראה דראוי לעשות התענית והלימוד והקדישים וההליכה על הקבר **ביום המיתה** אפילו בשנה הראשונה. כי בענין י"ב חודש אין מנין קצוב במספר הימים כאשר נאמר בענין השלושים, אלא שם תלו הענין בי"ב חודש ואין חשבון פרטי במספר הימים שמתחיל מראשית לאחרית, על כן ודאי צריך לעשות חשבון התחלת הי"ב חודש מיום הפטירה שהוא העיקר גם בשנה הראשונה, וכן נראה מדברי מהר"ח ז"ל בשער טעמי המצוות". ומוסיף הרב פעלים: "וכל זה אני אומר כפי המסתבר לנו על פי הסוד, אך באמת מצינו בזה מחלוקת בין הפוסקים על שנה הראשונה", ומביא את המשאת בנימין והש"ך, וכתב שהרב בעל זכור לאברהם הכריע כמסקנת הש"ך שגם בשנה הראשונה היארצייט נקבע **ביום המיתה**, וסיים: "והנה פה עירנו

בגדאד אין אנחנו יודעים בזה מנהג מן דורות ראשונים, ואני דרכי להורות כמ"ש זכור לאברהם וכסברת הש"ך, כי לפענ"ד ע"ד הסוד כך צריך להיות".

וכן נקט להלכה הגר"ע יוסף בספרו חזון עובדיה אבלות (ח"ג עמ' ר) "אם יום הקבורה היה לאחר יום המיתה, יום היאר צייט שבכל שנה ושנה, יוקבע ליום המיתה, לאמירת קדיש, והשכבה, ולימוד תורה, והדלקת נר לעילוי נשמת המנוח. ואפילו בשנה הראשונה ינהגו כן". ובמקורות לפסק זה הוסיף כי יסודות הדברים מושתתים על פי הסוד, כמובא בדברי הרב פעלים שם, אלא שסיים: "ומכל מקום הנהגים לעשותו בשנה הראשונה ביום הקבורה יש להם על מה שיסמוכו". אמנם הגר"ע יוסף סתם ולא פירש האם גם דיני אבלות מסתיימים ביום השנה למיתה, וצ"ע.

אך הגרי"ש אלישיב (ציוני הלכה עמ' תקסז) הורה "בכל השנים – חוץ משנה ראשונה – היארצייט הוא ביום המיתה. אבל היארצייט הראשון הוא ביום הקבורה. כדי שלא יטעו שכבר פסקה אבלות הי"ב חודש, כמו בדרך כלל שהאבלות מסתיימת ביום היארצייט, והרי **חשבון האבלות הוא מהקבורה**. ואם ההפרש בין המיתה לקבורה הוא רק יום אחד, גם היארצייט הראשון הוא ביום המיתה, כי לא יבואו לידי מכשול, שהרי יום היארצייט בלאו הכי נוהגים בו אבלות, והוא היום האחרון של הי"ב חודש".

והנה אמי ע"ה נפטרה ביום ששי ה' מנחם אב תשנ"ז בשוויץ, והובאה לקבורה בתל אביב ביום ראשון ז' מנחם אב. לקראת היארצייט הראשון נכנס אחי הר"ר מאיר לכ"ק האדמו"ר מגור שליט"א לשאול את פיו מתי לקבוע את היארצייט – ביום המיתה או ביום הקבורה, תוך שהוא מציין את מחלוקת הפוסקים בזה, ומדגיש כי **אבי מורי** ז"ל אומר שאצלינו נוהגים את היארצייט בשנה הראשונה **ביום הקבורה** ולא ביום המיתה. והאדמו"ר השיבו **"הרי אבא יודע ללמוד"** [עוד ציין אחי, כי שמע שהאדמו"ר הפני מנחם אמר שבשנת תש"ט נהג את היארצייט של אביו בעל האמרי אמת באסרו חג שבועות – יום קבורתו, ולא ביום פטירתו בשבועות. ועל כך השיבו כ"ק האדמו"ר שבנוגע לדברי הפני מנחם אז הוא לא היה שם].

ומעתה יש לדון בנדון דידן, שיום המיתה היה **בליל יום שני [ז' תמוז]** ואילו האבלים התחילו לנהוג את אבלותם **ביום שני [ז' תמוז]**, משעה שחזרו מללוות את המטה, ויום הקבורה היה **ביום רביעי [ט' תמוז]** – באיזה יום נקבע היארצייט בשנה הראשונה.

ובני אלי הי"ו כתב לי: "יתכן לומר, וכך משמע, שהיארצייט שונה בקביעתו מימי השבעה והשלושים בכמה דינים: שבעה ושלושים הם ימי אבלות, ולכן חל עליהם הדין של "מקצת היום ככולו", משא"כ י"ב חודש, שמסתיימים עם כלות י"ב חדש [ולכן גם בשנה מעוברת לא ממתינים עד י"ג חודש] וממילא אם באמת צריך להמתין עד כלות משפט הרשעים, יתכן שצריך לחכות עד י"ב חודש מהקבורה. אך מצד שני דיני האבלות של השבעה והשלושים מתחילים משעת התחלת מנהג האבלות, ובנדון דידן – משעה שהחזירו פניהם מהמטה, ולפי זה גם סיום הי"ב חודש נקבע מזמן זה".

ואמנם לפי המבואר בדברינו, יש מקום לתלות את השאלה האם היארצייט נקבע ביום המיתה או ביום הקבורה, בשאלה האם ימי האבלות הם **חטיבה אחת**, ולפי זה כל שנת האבלות היא חטיבה אחת, שתחילתה בימי השבעה וסופה ככלות הי"ב חודש. ולכן יש מקום לומר שסיום י"ב חודש הוא **סיום שנת**

האבלות - ואם האבלות התחילה ביום אחר מיום הקבורה, לענין סיום שנת האבלות הקובע הוא תחילת ניהוגי האבלות ולא יום הקבורה.

אך אם ימי האבלות אינם חטיבה אחת, אלא כל דין הוא גדר בפני עצמו, יתכן שגם אם אבלות השבעה ושלושים התחילו ביום שהחזירו פניהם מהמטה, אולם את היארצייט הראשון יש לקבוע בכל מקרה ביום הקבורה, וכפי שהטעים הרב פעלים על פי הסוד, שסיום תקנת הנשמה במועד השנה הראשונה תלוי ביום הפטירה.

...

על הדברים הנ"ל, כתב רבי **יעקב משה זק"ש**, ראש ישיבת בית זבול בירושלים:

בס"ד י"ז בתמוז תשס"ט

כבוד הרב **צבי רייזמן שליט"א**

שלום רב לאוהבי תורתך

נראה פשוט כמו שכתבת וכפסק הרמב"ם הלכות אבלות ולאחריו בשו"ע יו"ד סימן שעה ס"ב: "מי שדרכן לשלוח המת למדינה אחרת לקברו ואינם יודעים מתי יקבר, מעת שיחזרו פניהם מללוות מתחילין למנות שבעה ושלושים ומתחילין להתאבל". הרי להדיא שבמקרה דידן מאותו זמן שמתחילין למנות את ימי השבעה מתחילין למנות את ימי השלושים. ובפרט שלא מצינו שום פוסק החולק על דין זה. גם בדיון שנמצא בין פוסקי זמנינו בעידן התקשורת המודרנית שיודעים בדיוק מתי הוא זמן הקבורה, האם בזה ישנה דין השו"ע. גם אם נסבור שישנה הדין, בע"כ הוא ישנה גם לענין אבלות שבעה שהתחלת השבעה תהיה בקבלת הידיעה הטלפונית שהקבורה הסתיימה. ומכיון שאתם לא נהגתם לפי פסק זה אלא נהגתם לפי פסק הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל שמה שנכתב ברמב"ם ולאחריו בשו"ע "ואינם יודעים מתי יקבר" הוא לאו דוקא והתחלתם את ימי השבעה מעת שחזרתם ללוות את יקירכם אם כן פשוט שאין להפריד בין הדברים וגם את ימי השלושים יש להתחיל מאותו זמן.

ובמה שכתבת לברר מהיכן נובעת טעותם של אלו שפסקו לכם להתחיל למנות אבלות שלוש מיום הקבורה וכתבת שאולי מקורם הוא מהספר "פני ברוך" עמוד שלו פרק לא סעיף כ: "יום השלישים מונים מיום הקבורה". ושם בפני החיים סקכ"ב הביא מקור לדין זה את הש"ך סימן תב סק"ה. וכתבת נכון שאין הנידון דומה לראיה כי שם מדובר על אבלים שהיו בלויה ובקבורה, שעליהם נאמר שאם הקבורה היתה למחרת הפטירה מונין את השבעה והשלושים מיום הקבורה, אולם אין ראיה למקרה דידן שהנפטר נשלח לקבורה בארץ ישראל שבזה פשוט שכמו שאת ימי השבעה מתחילין למנות מעת שחזרו פניהם מללוות, הוא הדין שאת ימי השלושים מתחילין למנות מאותו זמן.

ותמהני שאם בספר פני ברוך עסקינן, מדוע לא הבאת את דבריו בעמוד פו פרק ח' סעיף ו' שכתב להדיא: "אם שולחים את המת לקבורה לעיר או למדינה אחרת ואינם יודעים מתי יקבר המת, האבלים הנשארים בעיר מתחילים האבלות מאת שיחזרו פניהם מללוות את המת ומונים מאז שבעה ושלושים וההולכים עם המת מתחילים האבלות ומונים מעת הקבורה".

דרך אגב על אף ש"פני ברוך" הביא כמקור את הש"ך לדין זה שאת אבלות שלוש מונים מיום הקבורה. נראה להביא מקור נוסף והוא מדברי הרמ"א ביו"ד סימן שע"ו סעיף ד' שכתב: "ומונין שבעה ול' מיום הקבורה אע"פ שלא שמע האבל מיד". ואף שכוונת הרמ"א שם הוא לענין דיני קדימה בקדיש שהדין הוא ששבעה קודם לשלושים וכו' וע"ז כתב שאם שמע האבל כמה ימים לאחר מיתה,

אע"פ שהוא מתחיל לשבת שבעה משעת ידיעה אין לו דין קדימה בקדיש לגבי אחר הנמצא בתוך שלושים אלא רק בשבעת הימים המתחילין ביום הקבורה אע"פ שהוא עדיין יושב שבעה. בכל אופן מלשונו שכתב ומונין שבעה ול' מיום הקבורה משמע שאם המיתה והקבורה לא היו באותו יום מונים את השלושים מיום הקבורה. וכן הוא להדיא במ"ב בביאור הלכה או"ח סימן קלב ב"קונטרס מאמר קדישין" שכתב: "אין מונין השבעה והשלושים כי אם מיום קבורתו אף שעבר זמן רב בין מיתה לקבורה".

והסתפקתי מה היה הדין במקרה שלכם לו יצוייר שהיו עוד אבלים במקום אחר בעולם כגון ניו יורק טורונטו וכדומה, מה היה דינם לענין שבעה ושלושים, האם כמו האבלים בלוס אנג'לס, או שמא כמו האבלים שמלווים את הנפטר עד מקום הקבורה בארץ ישראל, כי יש לומר שדוקא אבלי לוס אנג'לס שהם התעסקו בקבורה וליוו את הנפטר עד שדה התעופה, אליהם חל דין זה: "מי שדרכן לשלוח המת למדינה אחרת לקברו ואינם יודעים מתי יקבר, מעת שיחזרו פניהם מללוות מתחילין למנות שבעה ושלושים ומתחילין להתאבל", מה שאין כן אלו הגרים בניו יורק או במקום אחר בעולם שאין באפשרותם להתעסק עם הנפטר וכן ללוותו, אולי דינם הוא להתחיל דין אבלות שבעה ושלושים מיום הקבורה.